

‘Visitatie is gericht op de opbouw van de gemeente’. Prachtig. Maar hoe? Dat kan globaal op twee manieren: door ons te concentreren op problemen of door het versterken van dat wat we waarderen. Die tweede weg noemen we ‘Waarderende gemeenteopbouw’.

JAN HENDRIKS

Dr. J. Hendriks is universitair hoofddocent praktische theologie (emeritus) van de Vrije Universiteit te Amsterdam

W aarderende visitatie

Als we de weg van de ‘Waarderende gemeenteopbouw’ bij de visitatie bewandelen spreken we van ‘waarderende visitatie’. Het omvat een begaanbare weg en is verbonden met een bijzonder gemeentemodel.

De weg: Waarderende visitatie is een weg met vijf halteplaatsen

Halte 1: Een goede voorbereiding

We moeten ons realiseren dat we een nieuwe weg inslaan. Die weg begint met het gezamenlijk formuleren van de thema’s die centraal zullen staan; niet alles kan en hoeft. Welke thema’s dat zullen

zijn wordt door gemeente en visitatiecommissie samen bepaald! Essentieel is ook dat die thema’s positief geformuleerd worden! Dus bijvoorbeeld niet spreken over deze vraag van Hans Kung: ‘Is de kerk nog te redden?’ (Richt de aandacht op problemen). Wel over een vraag als die van Wim Beekman: Hoe kunnen we onze gemeente zó vormgeven dat

zij de Godslamp weerkaatst? (Zo’n vraag wekt ons verlangen).

Halte 2: Verzamelen van ervaringsverhalen

Beslissend voor ‘waarderende visitatie’ is de startvraag. Daarin wordt de aandacht vooral gericht op dat wat er – met betrekking tot de gezamenlijk gekozen thema’s – goed gaat; waarvoor we dankbaar zijn. Het is een uitnodiging ons om te draaien, ons te bekeren. In de geest van Paulus: ‘Heb oog voor alles wat lof verdient’. Zeker er zijn problemen. Maar laten we beginnen ons te realiseren dat er ook een andere werkelijkheid is. Die bestaat echt!

Waarderende visitatie wil helpen daar oog voor te krijgen. Als het thema is ‘nieuwe bezieling’ kan de startvraag zijn: Waarover verheugt u zich als gemeente? Vertel eens. In geuren en kleuren; zó, dat het is alsof we er bij geweest zijn. Of als het thema is ‘een vitale kerkenraad’ kan een vraag zijn: Wanneer zei u als kerkenraad: ‘zoals toen zou het altijd moeten gaan?’ Is het thema ‘vreugdevol functioneren als pastor’, dan kunnen we beginnen met: Wanneer zei u: ‘Hiervoor ben ik pastor geworden. Top!’

Met het delen van positieve ervaringsverhalen gaat er een andere wereld voor ons open en verandert de sfeer: van neerslachtig in opgewekt! Tevens groeit

Van de hand van Jan Hendriks verschenen onder meer de boeken *Gemeente als Herberg. De kerk van 2000 – een concrete utopie* en *Goede Wijn. Waarderende gemeenteopbouw*. Beide boeken zijn uitgegeven bij Uitg. Kok

het besef dat het allemaal niet van ons afhangt. Want in die verhalen zie je telkens weer dat, 'als de boer slaapt', de opbouw doorgaat: 'Hij geeft het zijn beminden in de slaap'. Dus gaan we met meer vertrouwen op weg. Relaxed.

Bij het delen van ervaringsverhalen blijft het niet. We gaan ook *samen* onze verhalen plaatsen tegen de achtergrond van de kern van het gemeente-zijn. Bijvoorbeeld met deze vraag: 'Blijkt uit onze verhalen een gerichtheid op en wellicht zelfs groei in onze *omgang met God*, *gemeenschap* met elkaar (houden we elkaar op de weg? Gemeenschap is meer dan een soort familiegevoel) en de *tweevoudige dienst*? (Het goede nieuws bekend maken en demonen uitdrijven; demonen van armoede, eenzaamheid, enzovoort. Zie Marcus 3).

Zo ook over de rol van de pastor: geweldig dat te midden van alle verhalen over overbelasting en vermindering van 'begeestering', de pastor ook positieve ervaringsverhalen deelt. Toch is het goed ook aandacht te schenken aan de vraag of de pastor daarin gefunctioneerd heeft als mystagoog (J. Firet): als iemand die mensen inleidt in het geheimenis.

Halte 3: Verdieping

Het blijft niet bij het delen van positieve ervaringsverhalen. Voor de opbouw van de gemeente is het nodig dat we in die verhalen speuren naar de factoren/voorwaarden/omstandigheden die deze positieve ervaringen mogelijk maakten. Een illustratie: Wij hebben in onze gemeente een prachtige kerstnachtdienst gevierd. Hoe kon dat zo gebeuren? Zeker speelde daarbij een rol dat de pastor in de weken daarvoor mensen, die eigenlijk alleen met kerstavond naar de kerk gaan, uitnodigde met haar de dienst voor te bereiden. Ze kwamen! Zo werden 'buitenstaanders' van adressanten tot participanten en won de viering aan duidelijkheid. Om het vinden van dergelijke factoren gaat het.

Halte 4: Visie

Dan komt de vraag hoe onze gemeente (of een ander gekozen thema) er uit kan zien als we die factoren de volle ruimte bieden. Om aan te sluiten bij het voorbeeld van de kerstnachtdienst luidt de vraag: als we ook bij andere activiteiten 'buitenstaanders' uitnodigen die mee vorm te geven, wat zou dat inhouden?

We moeten een nieuwe weg inslaan

Halte 5: Verbinden

Mooi allemaal, maar het komt er op aan dat we ons nu verbinden, bijvoorbeeld door gezamenlijk uit te spreken: 'Dat beloven we elkaar!' Zo concreet mogelijk. Bijvoorbeeld in deze vorm: Als 'een journalist van de regionale krant ons over een jaar bezoekt en vraagt wat er in het afgelopen jaar is veranderd, dan kunnen we wijzen op:'

We sluiten dit proces voorlopig (!) af met een (avond) gebed, waarin alle elementen van een gebed present zijn: onze vragen, onze dankbaarheid, onze schuld-

belijdenis en onze concrete beloften, zoals we die kennen uit het kostbare boekje van K.H. Miskotte, *De weg van het gebed*.

En de problemen?

Zien we die over het hoofd? Nee, er is alle ruimte die uit te spreken en onze zorgen te delen. Waar het op

aankomt, is daarin niet te blijven steken. Dat kan door die problemen 'te vertalen' in een verlangen. Als er bijvoorbeeld klachten zijn als 'We missen gemeenschap!', dan niet de weg van de probleemoplossing inslaan (Wat ging er mis? Hoe kwam dat zo?) Maar proberen in dit probleem ons verlangen te herkennen en dát vorm geven in een positief thema.

**De sfeer verandert van neerslachtig
in opgewekt!**

Het eigene van waardevolle visitatie

Via het bewandelen van deze weg krijgt visitatie een bijzonder karakter. Zij is geen controle bezoek (opzicht en tucht), geen en-

quête (waarin gegevens verzameld worden voor de landelijke kerk), maar een *pastoraal* bezoek, (waar de bezochte centraal staat: hoe gaat het er mee?) en dat als effect heeft dat mensen bemoedigd verder gaan. Ook de bezoekers. ‘Paulus, de broeders ziende, greep moed’.

Het gemeentemodel: Waarderende visitatie floreert in de vertrouwensvolle gemeente

Is het wel mogelijk visitatie deze vorm te geven? Een belangrijke invloed heeft het gemeentemodel waar we (onbewust?) van uitgaan. Er zijn twee modellen: de angstig bezorgde en de vertrouwensvolle gemeente. De betekenis daarvan wordt vandaag vaak over het hoofd gezien. Met funeste gevolgen.

De *bezorgde kerk* richt haar aandacht vooral op *overleven*. Dat stempelt het hele model. Ook de evaluatiecriteria. De beslissende vraag wordt: hoeveel mensen zijn er geweest? In deze kerk probeert de leiding het heft in handen te houden. Zij streeft dus naar *controle*. Dat leidt noodzakelijkerwijs tot een bepaalde *structuur*: de bureaucratie (figuur 1). Daarin worden de vier elementen van een vernieuwingsproces – bezinnen, besluiten, denken en doen – verdeeld over

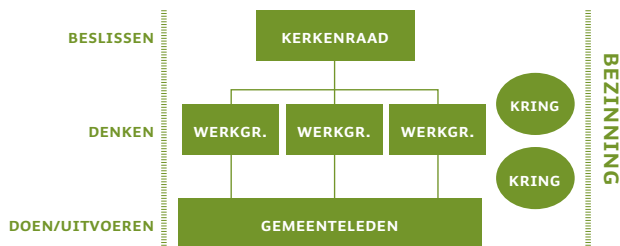
verschillende lagen van de organisatie. De kerkenraad staat bovenaan; hij beslist. Bepaalde groepen bezinnen zich op thema’s of bedenken voorstellen. Weer andere voeren plannen uit. Een afwijkende mening geven wordt gezien als kritiek en dus als deloyaal. Daardoor uiten mensen zich niet gemakkelijk. Het *klimaat* wordt dus gesloten. De *sfeer* wordt somber.

De *vertrouwensvolle gemeente* is haar spiegelbeeld. De *grondtoon* is vertrouwen. Vertrouwen in drievoud: in God (‘die niet laat varen wat zijn hand begon’; en dus: ontspan); in elkaar (allen hebben gaven ontvangen; ‘gewone gemeenteleden’ zijn geen leken, maar een koninklijk priesterschap, aan wie zaken worden toe-vertrouwd!); in de ‘buitenstaander’: zelfs de vijand wordt als hartelijke begroeting de linkerwang aangeboden.

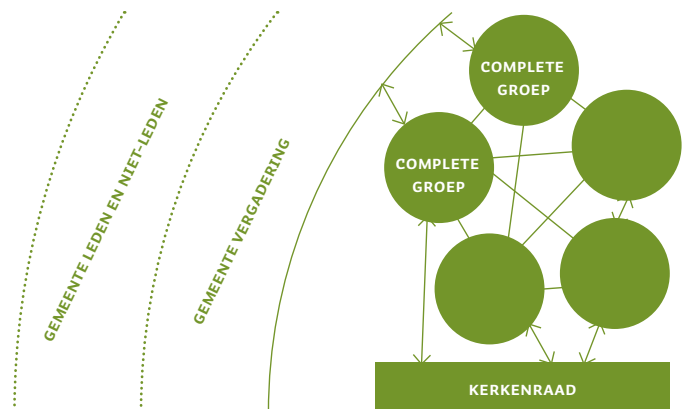
Dit vertrouwen in drievoud bepaalt de structuur van de gemeente. Het wordt een ‘welsluitend geheel’ (Ef.4:16) van gemeentevergadering, werkgroepen en kerkenraad, ‘bijeengehouden door de dienst’ (figuur 2)

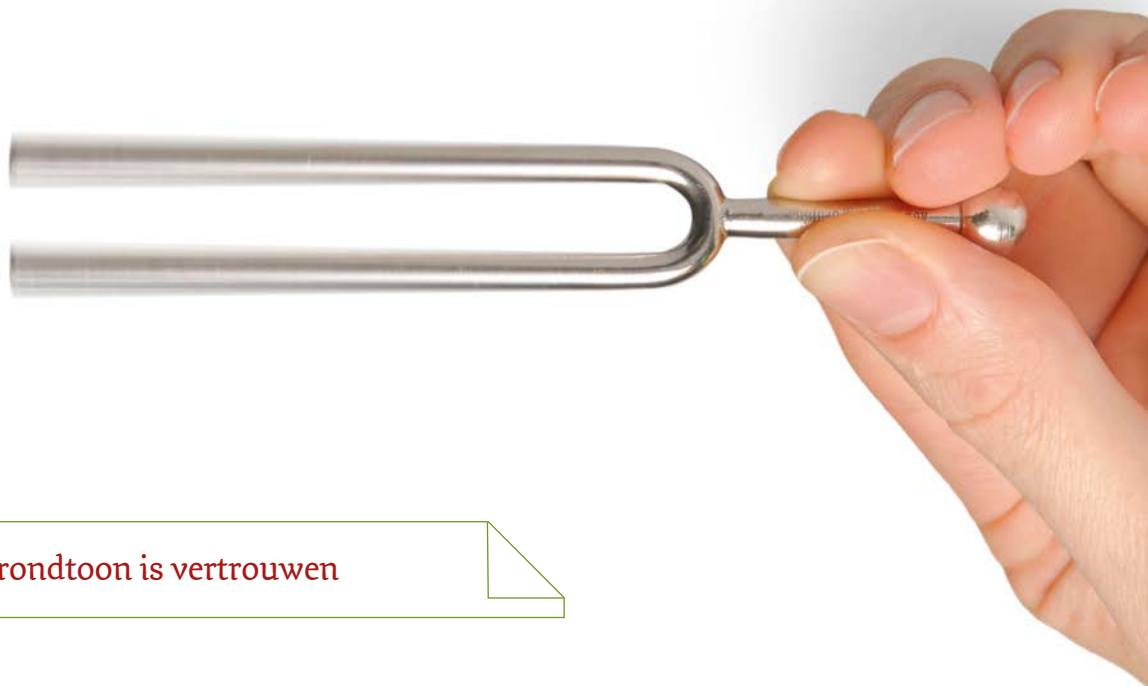
De *gemeentevergadering* wordt op bepaalde tijden bij elkaar geroepen (niet om draagvlak te verwerven voor door kerkenraad en haar organen bedachte plannen), maar om zich te bezinnen en zich samen te verbin-

FIGUUR 1: De structuur van de bezorgde gemeente/kerk

FIGUUR 2: Structuur van de vertrouwensvolle gemeente/kerk

De grondtoon is vertrouwen

den. De kerkgroepen wordt een complete taak toevertrouwd (zij bezinnen zich op een thema, nemen daarover besluiten en voeren die zelf uit). Daarom noemen we hen complete groepen. De kerkenraad kan – hierdoor bevrijd van allerlei regelzaken – zich concentreren op haar eigenlijke missie (Ordonnantie 10.2.2) en zich dus richten op de kern van het gemeente-zijn: omgang met God, gemeenschap en dienst. Concreet:

- Hoe staat het in de gemeente met de omgang met God; welke plaats heeft gebed, Bijbel, meditatie?
- Gemeenschap; houden we elkaar op de been, stimuleren en bemoedigen we elkaar?
- Dienst: hoe staat het concreet met onze tweevoudige dienst?

Over het gemeentemodel 'Waarderende gemeentebouw' is veel meer te zeggen. Zie daarvoor de website: www.waarderendegemeentebouw.nl.

Conclusie: een keuze uit twee

Welk gemeentemodel gekozen wordt heeft dus grote invloed op de visitatie. In de bezorgde gemeente krijgt visitatie gemakkelijk het karakter van een controlebezoek (opzicht en tucht), in de vertrouwensvolle van een pastoraal bezoek. Het verband is tweezijdig: enerzijds floreert in de vertrouwensvolle gemeente visitatie als pastoraal bezoek; en anderzijds als we visitatie de vorm geven van waarderende visitatie wordt het karakter van de vertrouwensvolle gemeente versterkt. Gaandeweg. Visitatie kunnen we dus op twee manieren vorm geven: 1) als controle (opzicht en tucht) dat past bij de bezorgde gemeente; 2) als pastoraal bezoek dat floreert binnen de vertrouwensvolle gemeente. Waar gaat uw voorkeur naar uit? Ik stel voor die vraag eens te bespreken in de eigen classis. Overstappen van 1 naar 2 is niet moeilijk, wel ongewoon. Dus kan het verstandig zijn assistentie te vragen van kerkelijke werkers en anderen die zich daarin bekwamd hebben. □